

DE ONTWIKKELING ONZER KENNIS AANGAANDE DE
FLORA VAN NEDERLAND

UIT DE BRONNEN GESCHETST EN KRITISCH TOEGELICHT

DOOR

C. A. J. A. OUDEMANS.

(Vervolg van het 2e Deel, p. 391).

Ik begin dit derde gedeelte mijner bijdrage met de herstelling van eene fout, begaan in het terecht brengen der namen, door Pelletier gebruikt om de in Zeeland door hem gevonden planten aan te duiden.

De *Orchis minor lanifera* van dien auteur (p. 289) behoort nl. niet tot *Herminium Monorchis* R. Br. (zie onze Bijdrage, Deel II, p. 385), maar tot *Sturmia Loeselii* Rchb. te worden terug gebracht.

De kennis van dit feit ben ik verschuldigd aan den heer A. Walraven, geneesheer te Nieuw- en St. Joosland (Prov. Zeeland), die eene afbeelding en beschrijving van genoemde plant ter mijner beschikking stelde, welke geen den minsten twijfel aangaande de juistheid der tegenwoordige bepaling overliet. Men vindt deze overtuigende stukken in het tweede deel

der »Amimadversiones in G. Rondeletii, inclytae Monspeliensis Scholae Medicae, Professoris quondam Regii et Cancellarii celeberrimi, methodicam Pharmaceuticam Officinam" van Matthias De Lobel, in 1605 te Londen verschenen bij Thomas Purfoot.

Op bl. 506 wordt de plant genoemd: *Orchis Lilifolius sabuletorum Zelandiae et Bataviae*. *Bulbo Eriophoro similis bulbus*, en de volgende beschrijving van haar gegeven: »Ortu et facie, compactilique squamarum serie similimus Eriophoro Bulbo, fibrillis impactus solo; eminentibus bulbis subviridibus. In palmari cauliculo flores non annotati fuere a Guilielmo N. mercatore Batavo, qui hanc descriptionem dedit tontonice et provenire ait juxta maritimos sabulosos aggeres Harlemo proximos, in silva Terrea, vulgo Eerden Borch. Idem sane reor cum nostri novo Satyrio Zelandico infrascripto; in herbatione olim reperto etiamque elapsa aestate 1603 juxta aggeres sabulosos Walachriae inter Pyrolam nascente, quem omnes quadam foliorum similitudine ducti, nec non flosculorum herbaceorum (in labat memoria) et longiusculi seminis fuliginosi involucris, *Orchis Litoralis frisiae*, *Orchin sabuletorum maritimorum* diximus. Radix illi gemina, quandoque terna sed raro, alterae alteri innata foliaceis albis involucris tecta, intus viridis gustu suavis. Infima fibrillis impacta sabuletis, arida, inutilis et flaccida. Cauliculi binum, ternum et quaternum unciarum: folia bina Liliacea duas uncias longa. E regione pagi Oost-Capel, id est, sacelli orientalis a me ultimum collecta." ¹⁾

Ik voeg hierbij, dat, volgens eene mededeeling van den heer Walraven, Middelburg en niet Montpellier de geboorteplaats van Pelletier geweest is, hetgeen o. a. ook daaruit blijken zou, dat deze van 1607—1638 het ambt van stads-doctor, en van 1615 tot 1639 dat van raad en schepen der stad Middel-

¹⁾ Volgens Dr. Adr. A. Fokker (Verslag der werkzaamheden van de vereeniging van genees- en heekundigen in Zeeland, gedurende 1868), blijkt uit de rekeningen der stad Middelburg, dat De Lobel aldaar van 1585—1596 stads-doctor geweest is.

burg bekleed heeft, welke laatste betrekking nooit aan een buitenlander zoude kunnen zijn opgedragen geweest.

Eene tweede verbetering geldt het aanbrengen van kruisjes vóór sommige plantennamen in mijne lijst van Pelletier's flora van Walcheren, waar zij op het oogenblik gemist worden. Nadat namelijk mijne bijdrage over Pelletier's arbeid was afgedrukt, ontdekte ik te laat, dat in het Nederl. Kruidk. Archief, IV, p. 264 — 312, een opstel van den heer A. Walraven verschenen was over de Phanerogamen van Zeeuwsch Vlaanderen, waaruit ik nog het een en ander voor mijn doel had kunnen overnemen, indien het mij ter rechter tijd onder de oogen ware gekomen.

De bedoelde kruisjes hadden nl., ten teeken, dat de door Pelletier genoemde planten ook later nog in de provincie Zeeland waren aangetroffen geworden, vóór de volgende namen moeten zijn aangebracht:

<i>Delphinium Consolida.</i>	<i>Campanula Rapunculus.</i>
<i>Reseda Luteola.</i>	<i>Hottonia palustris.</i>
<i>Rosa cinnamomea.</i>	<i>Euphorbia Cyparissias.</i>
<i>Sium latifolium.</i>	<i>Ulmus campestris.</i>
<i>Solidago Virga aurea.</i>	<i>Orchis maculata.</i>
<i>Achillea Ptarmica.</i>	<i>Panicum Crus Galli.</i>
<i>Arnoseris pusilla.</i>	

Verder behooren nog de volgende verbeteringen in mijn opstel over Pelletier te worden ingevoerd:

blz. 366.

Voor: † *Alchemilla arvensis* L. leze men: † *Alchemilla vulgaris* L.

blz. 375. reg. 10 v. b.

Voor: *Centaureum majus*, leze men: *Centaureum parvum*, p. 96.

blz. 380.

Hier leze men voor 470 † *Chenopodium album* L. etc.:

470 † *Chenopodium album* L. *Atriplex silvestris prima*, p. 56.

en voege bij: 471 *Chenopodium ficifolium* Sm.
Atriplex silvestris sinuata vulgarior, p. 56.

blz. 381.

Hier behoort *Aristolochia Clematitis* L. te vervallen.

blz. 384.

Hier leze men voor: 555 *Narthecium ossifragum* Huds.,

Asphodelus luteus, p. 53:

555 *Narthecium ossifragum* Huds.,

Asphodelus minor, p. 53.

blz. 386.

Hier leze men: 589 † *Arum maculatum* L. *Arum*, p. 49.

en voege bij: 590 † *Arum italicum* Mill. *Arum latiore folio*, *nigris aut albis maculis striato*, p. 49.

Op de 31e Jaarvergadering der Nederl. botanische Vereeniging, te Domburg, werd mijne aandacht door den heer A. Walraven, lid der Vereeniging, gevestigd op een werkje van Petrus Hondius, waarin nog eenige bijzonderheden over de flora van Zeeland te vinden zouden zijn, en dat mij dan ook later door dien heer welwillend ten gebruike werd afgestaan. De uitkomsten van mijn onderzoek wensch ik hier mede te deelen.

De titel van het kl. 8° boekdeel, 534 bladzijden groot en in versmaat geschreven. luidde:

Petri Hondii Dapes inemptae, Of de Moufe-schans, dat is, De Soeticheydt Des Buyten-Levens, Vergheselschapt met de Boucken. Afgedeelt In X Gangen. Nieuwe editie. Nu eerst by den Autheur uyt laeten gaen. T' samen met zijn Hof-wetten. — Tot Leyden, voor Daniel Roels Boeckverkooper, Anno 1621. — Titel-

blad, aan de keerzijde met: Inhoud van Petri Hondii Moufe Schans, enz.; Dedicatie, p. 3—14; Voorreden, p. 15—28; Toespraak tot »Mijn Heere Guliaume de Soete Haultain," p. 29—31; Moufe-Schans, p. 1—534.

Petrus de Hond werd te Vlissingen geboren, en was de zoon van Cornelis de Hond, predikant aldaar. — Zelf werd hij in het jaar 1606 tot predikant te Neuzen beroepen, en bewoonde een tijd lang de buitenplaats »de Moufe-Schans", in de nabijheid dier stad, en toebehoorende aan Johan Serlippins, oud-burgemeester van Axel, Neuzen en Biervliet. — Zijn leven en werken op die buitenplaats, beschreef hij, in versmaat, in het hierboven aangekondigde boek, waarvan de 10 Gangen of Hoofdstukken ten titel hebben: I. Het Ste-leven vergeleken by het buyten-leven; II. Buyten-Hof; III. Bloem-hof; IV. Moescruyden; V. Ghenees cruyden; VI. Spijse; VII. Oufeninghe naer den eten; VIII. Ouffeninghe op t' cantoor; IX. Wandelinghe naer t' studeren; X. Morghenstont-werck. — In de kracht zijns levens, daalde hij in het jaar 1621 ten grave.

In het 2^e, 3^e, 4^e, 5^e, 6^e, 7^e en 10^e Hoofdstuk worden eene groote hoeveelheid planten, tot de moeskruiden, artseniengewassen, vruchtboomen, sierplanten en wilde indigenen behoorend, met Hollandsche namen door hem opgesomd. Slechts de laatsten boezemen ons op dit oogenblik belangstelling in, en het zij mij dan ook vergund, deze, ongeveer 60 in getal, hier in te lasschen, met de verzekering: dat daaronder geene andere zijn opgenomen, als die door den Schrijver zeer bepaald als wild in de omstreken van Neuzen werden aangemerkt. Zij zijn, volgens de familiën gerangschikt:

Ranunculaceae.

1. *Ficaria ranunculoides* Münch. (Speencruyt, p. 307).
2. *Delphinium Consolida* L. (Riddersporen, p. 314). — De S. gewaagt hier van: »Velden vol van Riddersporen", en is dus den heer Walraven in het vinden dier plant in de provincie Zeeland vóór geweest.

Papaveraceae.

3. *Papaver Argemone L.* of *Rhoeas L.* (wilde Heul, p. 181).
4. *Chelidonium majus L.* (stinckende Hooge-Wouwe, p. 309).

Dat de auteur met »Wouwe» geene *Reseda Luteola* bedoeld heeft, blijkt daaruit, dat dit woord met »Hooge» verbonden is, en de genoemde *Reseda* niet stinkt.

Fumariaceae.

5. *Fumaria officinalis L.* (Duyvekervel, p. 309).

Cruciferae.

6. *Nasturtium sylvestre R. Br.* (Requette. p. 179).
7. *Cardamine pratensis L.* of *Lychnis Flos Cuculi L.* (Kouck-kouck-bloem, p. 309).
8. *Brassica Napus L.* (Graveel-cruyt, p. 309).
9. *Cochlearia officinalis L.* (Lepelblaren, p. 181).

Violaceae.

10. *Viola odorata L.* (Violetten, p. 311).

Caryophyllaceae.

11. *Lychnis vespertina Sibth.*, of *L. diurna Sibth.*, of beiden. (Jannetkens, p. 309).
- 11a. *Lychnis Flos Cuculi L.* (zie n°. 7).
12. *Malachium aquaticum Fr.* (Groot Ben, p. 309).
13. *Arenaria serpyllifolia L.* (Klein Ben, p. 309).

Ik leid deze bepaling van groot en klein Ben af van de beteekenis der woorden *Alsine major* en *minor*, die bij *Pelletier* voorkwamen, en geene andere beteekenis konden hebben.

14. *Hypericum perforatum L.* (Hondert-gatich gewas, p. 309).
-

Papilionaceae.

15. *Melilotus officinalis* W. (Melilote, p. 171 en 310).
 16. *Lathyrus tuberosus* L. (Muysen met de Steerten, p. 241).

Amygdalaceae.

17. *Prunus spinosa* L. (Slee, p. 179).

Rosaceae.

18. *Geum urbanum* L. (Cariophilate, p. 311).
 19. *Rubus* sp. (Braem, p. 311).
 20. *Potentilla Tormentilla Sibth.* (Tormentille, p. 174).
 21. *Rosa spinosissima* L., *R. canina* L. of *R. cinnamomea* L.
 (wilde Rosen, p. 171); wellicht alle drie, of twee van de drie.

Sanguisorbaceae.

22. *Alchemilla vulgaris* L. (Sanikel, p. 310).

De »Sanikel» van Hondius kan geen betrekking hebben op *Sanicula europaea*: 1° omdat deze plant eene boschplant is, en niet langs dijken voorkomt, zooals eerst-bedoeld gewas:

»De Sanikel staat hier wilde,

En bekleet geheele panden

Van de dijken hier en daar,” enz.

en 2° omdat geen enkel auteur van later jaren *Sanicula europaea* ooit in Zeeland heeft aangetroffen.

Daar nu Dodonaeus in zijn Cruydt-Boeck (a^o 1618, p. 205) nog gewag maakt van eene andere Sanikel, thans bij ons onder den naam van *Alchemilla vulgaris* bekend, en deze niet alleen langs dijken wordt aangetroffen, maar in later dagen ook in de provincie Zeeland verzameld werd, kwam het ons rationeel voor, de Sanikel van Hondius met deze plant in verband te brengen.

De opmerking, dat Hondius dezelfde *Alchemilla vulgaris* op andere plaatsen van zijn gedicht ook wel Sinouw noemt, kan onze verklaring niet verzwakken, omdat wij enkele andere voorbeelden zouden kunnen aanhalen, dat de auteur, al naar gelang de maat of het rijm zulks vorderde, nu eens dezen, en dan weder genen naam voor dezelfde plant gebruikte. Zoo heet *Fragaria vesca* nu eens Freyns (p. 171) en dan weder Eerdbesien (p. 254) in het gedicht.

Moelijker te verklaren is het, hoe de auteur, indien de Sanikel en de Sinouw voor hem namen waren van dezelfde beteekenis, ze op blz. 186 van zijn gedicht, waar men leest:

»En Sanikel, en Sinouw,
Int genesen bey getrouw;»

als tot verschillende planten behoorend, konde ter sprake brengen. Het zou echter kunnen wezen, dat Hondius nu eens exemplaren van *Alchemilla vulgaris* gevonden had, die meer met de afbeelding op p. 104 (*Sanicula europaea*), en dan weder andere, welke meer met die op p. 105 (*Alchemilla vulgaris*) bij Dodonaeus overeenstemden. Zeker is het, dat geene enkele Umbellifera onzer flora met de afbeelding van *Sanicula europaea* op p. 104 bij Dodonaeus verwisseld konde worden.

Pomaceae.

23. *Crataegus Oxyacantha* L. of *C. monogyna* Jacq. (Hage, p. 311).

Umbelliferae.

24. *Aster Tripolium* L. (Petersely van de zee, p. 211). De dichtregels, waarin van deze plant gewag wordt gemaakt, luiden:

»Petersely van de zee,
 Vindo lanckst de krekken staen,
 Binnen lande wel geree,
 Sonder ver van huys te gaen,
 Op de blicken, alst ons lust,
 Buyten aen de watercust,
 Vinden hoopwerck van s' gelijcken,
 Of int vallen van de dijcken:

Die een ander mette voeten
 Als onnutte veeck betrapt,
 Wy ons lusten daer me boeten,
 Daer elck een by ons naer snackt:

Om de Persil de la mer,
 Die ons veel van t' Engels veer
 Wert gebracht, licht te vergeten,
 Als wy deze voor die eten;

Is sy minder in haer crachten,
 Danse doet uyt Engeland;
 Meer misschien oock isse t' achten,
 Die van selfs hier is geplant,

Om haer malsheyt ende smaeck,
 Daer voor ick de vremde laeck;
 Die gesouten boven schreven
 Min is dienstich voor ons leven."

Er bestaat bij ons geen de minste twijfel, dat deze »Petersely van de zee" van Hondius de plant is, welke de Gorter (*Flora VII Prov.*, p. 76), en na dezen van Hall (*Fl. Belg. Sept.* I. p. 242) en van den Bosch (*Prodr. Fl. Bat.*, p. 100), van een in Zeeland gevonden *Crithmum maritimum* of *Cachrys maritima* deed spreken, en Boerhaave aanleiding gaf, in zijn *Index alter*, a^o. 1727, I, p. 57, van dezelfde plant als van eene Bataafsche indigene gewag te maken. Hoe men echter de »Petersely van de Zee" met *Crithmum maritimum* konde vereenzelvigen, niettegenstaande laatstgenoemd gewas aan de kusten van Engeland, Ierland en Frankrijk in rotsspleten nestelt, en de plant van

Hondius op slikken, langs zilte krekken en aan de helling van dijken werd aangetroffen, is moeilijker te verklaren. Onwaarschijnlijk is het niet, dat de naam »Petersely" Boerhaave en de Gorter aan een Schermdragend gewas deed denken, en dat de woorden: »van de zee" hen verleidden, onder de Umbelliferen naar eene plant te zoeken, wier soortelijke naam eveneens met de Zee in verband stond, ten gevolge waarvan zij stuitten op *Crithmum maritimum*, en, wellicht niet goed ingelicht aangaande de leefwijze van dit gewas, te minder zwaarigheid maakten, hunne bepaling voor juist te houden, omdat in het gedicht van Hondius de Nederlandsche plant met eene Engelsche vergeleken werd, en deze het ware *Crithmum maritimum* wel geweest konde zijn. Daargelaten toch, dat de zeerotsen van Engeland dit gewas werkelijk voortbrachten, was het »Persil de la mer", waarmee Hondius de Engelsche plant aanduidde, zonder twijfel ontleend aan Dodonaeus (Cruydt-Boeck, a^o 1618, p. 1103 b.), waar *Crithmum maritimum*, in houtsnede afgebeeld, o. a. met den Spaanschen titel: »Perexil de la mar" bestempeld wordt. Indien nu onze voorgangers gedwaald hebben, mag de vraag gesteld worden, welke verklaring voor de hunne behoort te worden in de plaats gesteld, en daarop meenen wij gerustelijk te kunnen antwoorden: Hondius heeft zonder eenigen twijfel *Aster Tripolium* bedoeld. Wij leiden dit allereerst af uit de omstandigheid, dat Dodonaeus 3 planten met den naam van *Crithmum* bestempelde, en wel 1° het ware *Crithmum maritimum* L. (*Creta marina* oft Zee-Venckel), 2° *Echinophora spinosa* L. (stekende *Creta marina*), en 3° eene *Composita*, waaraan de naam van »Derde *Creta marina*, met geele bloemen", en in den text zelven nog daarenboven die van *Aster atticus marinus* en *Crithmum Chrysanthemum* werd gegeven; ten tweede uit het feit, dat in Hondius's gedicht nergens op *Aster Tripolium* gezinspeeld wordt, niettegenstaande deze plant reeds ten tijde van Dodonaeus veel in Zeeland werd aangetroffen (zie Cruydt-Boeck, a^o 1618, p. 618.); 3° uit de omstandig-

heid, dat Dodonaeus zich omtrent *Aster Tripolium* aldus uitlaat (p. 617): »daer op schoone Bloemkens wassen, in heur middelste cruyne geel van verwen, maer rontom met schoon blaauwe bladekens beset, de bloemen van *Aster Atticus* oft Sterrecruyt gelijkende; 4° uit de door Hondius aangehaalde standplaatsen zijner »Peterselie'', welke juist op *Aster Tripolium* passen, en 5° uit het groot aantal exemplaren, waarvan Hondius gewag maakt.

Men zou zich wellicht kunnen verwonderen, dat *Aster Tripolium*, blijkens de hier boven aangehaalde versregels, door Hondius als spijsje genuttigd werd, maar hierop valt aan te merken, dat deze minnaar der natuur alles wat in het wild groeide proefde en op zijne tafel deed verschijnen, ja zelfs zich daarop verhoovaardigde, zooals duidelijk blijken kan uit deze versregels (p. 211) die juist aan de door ons overgenomenen voorafgaan:

»T'is een botte vysicheit,
En een vyse botticheit,
Geen nieuw spijsje willen eten,
Die wy voor ons dienstich weten."

In eene nieuwe uitgave van den *Prodromus Florae Batavae*, zoude *Crithmum maritimum* moeten wegvallen, en daarmede een dienst zijn bewezen aan de studie der plantengeographie.

Een eenigszins uitvoeriger opstel »Over het *Crithmum maritimum* der Nederlandsche Schrijvers'', plaatste ik in de Verslagen en Mededeelingen der Kon. Akad. van Wetensch. 2e Reeks, XII, 1e Stuk.

Caprifoliaceae.

25. *Sambucus nigra* L. var. *leucocarpa* (Witte Vliender, p. 311).

Compositae.

26. *Eupatorium cannabinum* L. (Boelkens cruyt, p. 307).
27. *Tussilago Farfara* L. (Houf-yser blaren, p. 176).
28. *Bellis perennis* L. (Edel bloem, bij de vrijsters veel verco-
ren om den maechdelicken roem, p. 311).
29. *Inula Conyza* DC. (Conisa, p. 171).
30. *Artemisia Absinthium* L. (Alsem, p. 164 en 305).
31. *Artemisia vulgaris* L. (Bievoet, p. 186, en Bijvoet, p. 308).
32. *Artemisia maritima* L. (Cleynder Alsem, p. 305).
33. *Tanacetum vulgare* L. (Rijnvaen, p. 247 en 308).
34. *Taraxacum officinale* Wigg. (Papecruyt, p. 176).
35. *Sonchus arvensis* L. (Melckwiet, p. 176).

Gentianaceae.

36. *Erythraea Centaurium* P. (Hondert gulden cruyt en cleen
Centory, p. 307).

Asperifollaceae.

37. *Cynoglossum officinale* L. (Hondtstong, p. 309 en 504).
38. *Symphytum officinale* L. (Wondwortel, p. 310).
39. *Lithospermum officinale* L. (Peerel-cruyt, p. 309).

Solanaceae.

40. *Solanum Dulcamara* L. (Allefrancke, p. 167).
41. *Hyoscyamus niger* L. (Bilsencruyt, p. 309).
42. *Physalis Alkekengi* L. (Kriecken over zee, p. 310).

Verbascaceae.

43. *Scrophularia aquatica* L. (Bekenschuym, p. 308).

Antirrhinaceae.

44. *Linaria vulgaris* Mill. (Vlascruyt, p. 309).
 45. *Veronica Chamaedrys* L. (Veronica, p. 307).

Rhinanthaceae.

46. *Euphrasia officinalis* L. (Oogentroost. p. 172 en 309).

Labiatae.

47. *Mentha arvensis* L. (Calamenthe, p. 177).
 48. *Lamium album* L. (Doovenetel, p. 184).

Verbenaceae.

49. *Verbena officinalis* L. (Isecruyt, p. 311).

Plumbaginaceae.

50. *Statice Limonium* L. (Limoen-cruyt, p. 306).

Plantaginaceae.

51. *Plantago Coronopus* L. (Gravinne, p. 170 en 504).

Chenopodiaceae.

52. *Schoberia maritima* C. A. M. (Zeemelde p. 503).
 53. *Chenopodium bonus Henricus* L. (Lamsoor, p. 306).
 54. *Halimus portulacoides* Wallr. (Souternel, p. 308).

Euphorbiaceae.

55. *Mercurialis annua* L. (Mercuriael, p. 503).

Urticaceae.

56. *Parietaria officinalis* L. (Glascruyt, p. 309).

57. *Humulus Lupulus* L. (Hoppe, p. 311).

Filices.

58. *Asplenium Ruta muraria* L. (Vrouwenhayr, p. 171).

Van de hier opgegeven 58 planten werden er 5 niet door Pelletier genoemd, en wel *Sambucus nigra* var. *leucocarpa*, *Inula Conyza*, *Solanum Dulcamara*, *Physalis Alkekengi* en *Schoberia maritima*, zoodat Hondius beschouwd kan worden als degeen, die genoemde planten niet alleen in de provincie Zeeland, maar ook in geheel Nederland het eerst in het wild heeft aangetroffen.

Van de genoemde 5 planten zijn er 2, nl. *Sambucus nigra* var. *leucocarpa* en *Physalis Alkekengi*, later nooit weder: noch in de provincie Zeeland, noch elders in Nederland gevonden.

Het zij ons daarom vergund, hier even aan te halen, wat bij Hondius over die gewassen staat aangeteekend.

Sprekende van de eerste, uit hij zich aldus (p. 311):

»Hier by ons so kanmen krijgen
Witte vliender in het wilt;
Daer de vrucht met swarten int
Niet vervult is, als men vint
Over al by ons gebeuren,
Om de handen te couleuren;
Hare vruchten wit van binnen,
En van buyten claer en schoon,

Door haer smaek haer doen beminnen,
Daer sy hangen ons ten thoon."

Daar de vruchten van *Sambucus Ebulus* en *racemosa* hiermede evenmin bedoeld kunnen zijn als die van eenigen anderen heester onzer flora, kwam het mij voor, dat er enkel aan *Sambucus nigra* var. *leucocarpa* (De Candolle *Prodr.* IV, p. 322) gedacht konde worden.

Tot de aanwezigheid in de omstreken van Neuzen van *Physalis Alkekengi*, besloot ik uit de volgende versregels (p. 309 en 310):

»Die Jannetkens wit en reyne,
Met de Ben, soo groot als cleyne;
Met de kriecken over zee,
Overvloedich hebben wilt;
Vindtse alom bij ons geree,
Daerse groeyen in het wilt,"

Indien wij in het oog houden, dat de werken van Dodonaeus, de Lobel en Clusius aan Hondius bekend waren, en door hem geraadpleegd werden, zooals hij meer dan eens zelf in zijn gedicht verhaalt, dan kan het niet wel betwijfeld worden, of hij heeft met zijne »Kriecken over zee" dezelfde plant als die auteurs bedoeld, en dus, blijkens de afbeelding van Dodonaeus (Cruydt-Boeck, a^o 1618, p. 744), geene andere als *Physalis Alkekengi*.

Ik eindig dit artikel met nog op twee zaken te wijzen, en wel 1° op eenige verzen, waaruit men verkeerdelijk zou kunnen opmaken, dat *Cochlearia anglica* aan Hondius bekend zou zijn geweest, en 2° op onze verklaring van het woord »Souternel", dat, naar wij meenden, niet met *Convolvulus Soldanella* in verband mocht worden gebracht.

De verzen zijn deze (p. 181):

»Alsmen van den scheurbuyk claecht,
En van binnen is geplaecht;
Salmen nergens in versparen,
Gheen van been de lepel blaren:
Noch de ronde, noch de lange,

Die gesneden aan de cant,
 By de zee ick van de strange
 Heb genomen en geplant."

Daar namelijk *Cochlearia anglica* in de provincie Zeeland tot hiertoe; voor zoover ik heb kunnen nagaan, nooit gevonden werd, en het daarenboven niet waarschijnlijk is, dat Hondius een soortelijk verschil tusschen *C. officinalis* en *anglica* gemaakt zou hebben, ligt het voor de hand, dat hij met de »ronde" bladeren die der wortelrozetten, en met de »lange" die der stengels bedoeld heeft.

»Souternel" hebben wij door *Halimus portulacoides* overgezet, omdat vooreerst de door Hondius genoemde standplaats meer met die van dit gewas dan met die van *Convolvulus Soldanella* overeenkomt, en ten tweede, omdat die auteur verklaarde, de Souternel jaarlijks aan zijne vrienden ten geschenke te zenden, hetgeen zeer goed rijmt met den naam van Zee-Porceleyne, door Dodonaëus aan *Halimus portulacoides* gegeven, maar niet met de eigenschappen, welke van *Convolvulus Soldanella* staan opgeteekend. De verzen, op dit onderwerp betrekkelijk, luiden (p. 308):

»Souternel van blaren dick,
 In het schorre en op het slick,
 Alsoo ver mijn oogen stralen,
 Is cieraat voor onse palen;
 Die ons knechten alle jaren,
 Naest het water metter hant,
 Naer Sint Jan, voor mij vergaren,
 Om mijn vrienden buiten lant.
